

MUSTAQILLIK YILLARIDA O‘ZBEKISTONDA MILLIY OAV

G‘ulomova Farangizbonu Elmurod qizi

o‘qon Davlat Universiteti Gumanitar va tillar fakulteti

Tarix ta’lim yo‘nalishi IV- bosqich talabasi

Olimov Jahongir Bo‘riboevich

Qo‘qon Davlat Universiteti katta o‘qituvchisi, t.f.f.d.,

Annotasiya: *Ushbu maqolada Mustaqillik yillarida O‘zbekistonda milliy ommaviy axborot vositalari tizimining shakllanishi va institutsional rivojlanishi borasida so‘z yuritilgan.*

Kalit so‘z va iboralar: *ommaviy axborot, axborot uzatish, onlayn nashrlar, kommunikatsiya, Raqamli media, data-driven journalism.*

ФОРМИРОВАНИЕ И ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ СМИ В УЗБЕКИСТАНЕ В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ.

Аннотация: *В данной статье рассматривается формирование и институциональное развитие национальной системы СМИ в Узбекистане в годы независимости.*

Ключевые слова и фразы: *средства массовой информации, передача информации, онлайн-публикации, коммуникация, цифровые медиа, журналистика, основанная на данных.*

KIRISH

rot tarqatish vositalari yig‘indisi, balki milliy identitetni shakllantirish va mustahkamlashga xizmat qiluvchi muhim ijtimoiy mexanizm sifatida ham qaraladi. Milliy OAV tizimi ham aynan shunday murakkab tuzilma bo‘lib, unda axborot

Milliy OAV tizimi tushunchasi va uning tarkibiy elementlari zamonaviy axborot jamiyatining muhim asoslaridan birini tashkil etadi. Ushbu tizimning samarali faoliyati jamiyatning axborot xavfsizligi, madaniy rivoji va demokratik taraqqiyotini ta'minlashda muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Institutsional oshirish kabi muhim funksiyalarni bajaradi. ularning faoliyati davlat siyosati va bozor munosabatlari bilan ham uzviy bog'liq bo'lib, bu omillar OAV rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. OAV rivojlanish modeli institutsional yondashuv doirasida uning evolyutsion taraqqiyot bosqichlarini va funksional o'zgarishlarini tahlil qilishga qaratilgan. Dastlabki bosqichlarda OAV asosan an'anaviy axborot uzatish vositasi sifatida shakllangan bo'lsa, keyinchalik u ijtimoiy institut sifatida kengayib, jamiyat hayotining barcha sohalariga kirib bordi. Zamonaviy bosqichda esa OAV raqamli texnologiyalar, global tarmoqlar va interaktiv platformalar asosida rivojlanib, ko'p funksiyali kommunikatsiya tizimiga aylandi. Rivojlanish modellari turli nazariy yondashuvlar asosida talqin etiladi [2]. Ya'ni, huquqiy asoslarning barqarorligi, iqtisodiy erkinlik, professional standartlar va ijtimoiy mas'uliyat OAV rivojlanishining asosiy shartlaridir. globallashuv va raqamli innovatsion yondashuvlarni joriy etishi va auditoriya bilan o'zaro aloqani jamiyatning muhim ijtimoiy instituti sifatida anglash imkonini beradi. Bu esa ularning jamiyatdagi o'rni, funksiyalari va istiqbollari chuqurroq tahlil qilishga tashkiliy asoslari tubdan yangilanib, zamonaviy demokratik tamoyillar bilan uyg'unlashgan holda shakllandi [3]. Huquqiy mexanizmlarning muhim qismi litsenziyalash va ro'yxatdan o'tkazish tizimi bilan bog'liqdir. Ushbu tizim OAV

subyektlarining qonuniy asosda faoliyat yuritishini ta'minlaydi hamda axborot maydonida tartib-intizomni saqlashga xizmat qiladi. mualliflik huquqi, axborot xavfsizligi va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilishga doir normalar ham OAV davrida OAV sohasida o'zini o'zi boshqarish mexanizmlarini rivojlantirishga ham alohida e'tibor qaratildi. Jurnalistlar uyushmalari, etik kodekslar va professional shakllandi. Bu esa nafaqat huquqiy nazoratni, balki kasbiy mas'uliyat va axloqiy me'yorlarga rioya etishni ham ta'minlashga xizmat qiladi. Shuningdek, davlat va nodavlat OAV o'rtasidagi huquqiy muvozanatni ta'minlash ham muhim yo'nalishlardan biridir. Mustaqillik davrida davlat va nodavlat ommaviy axborot vositalari tizimining shakllanishi O'zbekistonda axborot makonining tubdan yangilanishi va demokratik jarayonlarning kengayishi bilan bevosita bog'liq holda subyektli, raqobatga asoslangan va turli mulkchilik shakllariga ega bo'lgan murakkab tizimga aylandi. Bu esa axborot sohasida plyuralizmni ta'minlash, fikrlar xizmat qildi. Davlat OAV tizimi an'anaviy ravishda davlat tomonidan moliyalashtiriladigan va uning rasmiy axborot siyosatini yoritishga yo'naltirilgan media tuzilmalarini o'z ichiga oladi. Bunday OAVlar davlat siyosatini tushuntirish, ijtimoiy ahamiyatga ega qarorlar va islohotlarni keng jamoatchilikka yetkazishda muhim rol o'ynaydi [4].

Davlat va nodavlat OAV tizimlarining shakllanishi o'zaro raqobat va hamkorlik asosida rivojlanib bormoqda. Bir tomondan, ular o'rtasidagi raqobat yoritish va keng jamoatchilikni xabardor qilishga xizmat qiladi. har ikkala tizim ham axborot xavfsizligi, ijtimoiy mas'uliyat va milliy manfaatlar doirasida faoliyat

ar rivojlanishi natijasida davlat va nodavlat OAV o‘rtasidagi chegaralar nisbatan yumshab, yangi media platformalar shakllandi. Bu esa axborot almashinuvini yanada tezlashtirdi va auditoriyaning faolligini oshirdi. nodavlat OAVlarning mustaqilligini ta‘minlash, ularning iqtisodiy barqarorligini kuchaytirish va professional standartlarga rioya etishini ta‘minlash dolzarb masalaga aylandi [5]. yubordi. Natijada milliy OAV tizimi klassik shakllardan ko‘p platformali, interaktiv va global axborot makoniga integratsiyalashgan yangi modelga o‘ta boshladi. An’anaviy OAV — matbuot, radio va televideniye — uzoq yillar davomida asosiy axborot tarqatish vositalari sifatida xizmat qilib kelgan. Ularning faoliyati asosan bir yo‘nalishli kommunikatsiyaga asoslangan bo‘lib, axborot manbadan tizimda kontent ishlab chiqarish jarayoni markazlashgan, tahririyatlar esa asosiy axborot filtratsiyasi vazifasini bajargan. Shu bois an’anaviy OAVda axborot oqimi nisbatan barqaror, ammo interaktivligi past bo‘lgan. Raqamli media tizimiga o‘tish kengayishi va mobil qurilmalarning ommalashuvi bilan bevosita bog‘liqdir. Bu jarayon natijasida OAV faoliyati yangi formatlarga — onlayn nashrlar, ijtimoiy Eng muhim o‘zgarishlardan biri auditoriyaning passiv iste‘molchidan faol Strukturaviy transformatsiya OAVning tashkiliy tuzilmasiga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatdi. An’anaviy tahririyat modelining o‘rnini tezkor, moslashuvchan va tarmoqlashgan media jamoalari egallamoqda. An’anaviy OAVdan raqamli media tizimiga o‘tish milliy axborot makonining tubdan transformatsiyasini anglatadi. Bu

orot xavfsizligini ta’minlash va professional standartlarni mustahkamlash dolzarb shakllanishi va rivojlanishi axborot oqimining tezlashuvi, global kommunikatsiya tizimining kengayishi hamda media bozorining diversifikatsiyalashuvi bilan bevosita bog‘liqdir. Ushbu institutlar milliy axborot makonida axborot resurslarini markazlashtirish, qayta ishlash va turli kanallar orqali iste’molchiga yetkazish

hududlardan kelayotgan yangiliklarni yig‘ish, tekshirish va tahririy qayta ishlash orqali ommaviy axborot vositalariga yetkazib beradi. Bu jarayon axborot zanjirining boshlang‘ich bosqichini tashkil etib, butun media tizimning operativligi va keng qamrovliligidir, chunki ular bir vaqtning o‘zida bir nechta OAV etadi. Bunday yondashuv media resurslardan samarali foydalanish, iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash hamda kontent siyosatini muvofiqlashtirish imkonini axborot vositalarining istiqbolli rivojlanishida strategik ahamiyatga ega yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Zamonaviy globallashuv sharoitida axborot barqarorligi va xavfsizligini ta’minlash zaruratini yanada dolzarb qilib qo‘ymoqda.

. Milliy OAV ushbu jarayonda axborotning ishonchliligini ta‘minlash, dezinformatsiya va yolg‘on xabarlarining tarqalishiga qarshi kurashish hamda jamoatchilik ongini noto‘g‘ri ta’sirlardan himoya qilish vazifalarini bajaradi. Bu esa axborot muhitining sog‘lom va barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi. Milliy manfaatlar himoyasi esa OAV faoliyatining mazmuniy yo‘nalishini belgilovchi muhim omillardan biridir. OAV orqali milliy qadriyatlar, tarixiy meros, madaniy o‘ziga xoslik va ijtimoiy birdamlik g‘oyalari targ‘ib etiladi. tashqi axborot ta’sirlariga nisbatan muvozanatli yondashuv shakllantirilib, jamiyatning axborot immuniteti mustahkamlanadi. Bu jarayon milliy identitetni saqlash va uni global axborot makonida himoya qilishda muhim rol o‘ynaydi.

milliy OAV oldida zamonaviy texnologiyalardan foydalangan holda tezkor monitoring, faktcheking va analitik tahlil tizimlarini rivojlantirish vazifasi turibdi. Bu esa axborot makonida shaffoflik va ishonchni ta‘minlashga yordam beradi. takomillashtirish hamda kontent ishlab chiqarish va tarqatish jarayoniga ilg‘or texnologiyalarni joriy etish bilan bevosita bog‘liqdir. Natijada milliy OAV tizimi an‘anaviy shakldan raqamli va integratsiyalashgan media muhitiga bosqichma-bosqich o‘tib bormoqda [8].

Modernizatsiya jarayonida OAVning texnologik infratuzilmasini rivojlantirish muhim o‘rin tutadi. Zamonaviy raqamli platformalar, sun‘iy intellekt sezilarli darajada tezlashtirmoqda. Bu esa axborotning operativligi, sifat darajasi va auditoriyaga yetib borish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. multimedia formatlari — video, audio, grafik va interaktiv kontentning keng qo‘llanilishi OAVning ta’sir kuchini yanada kuchaytirmoqda. Innovatsion rivojlanish esa OAV auditoriya xatti-harakatlarini tahlil qilish hamda ma’lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish (data-driven journalism) keng qo‘llanilmoqda. Bu jarayon OAVni faqat

o‘lsak, Innovatsion rivojlanish jarayonida auditoriya bilan o‘zaro aloqaning yangi aylanmoqda. Bu esa OAV faoliyatini yanada ochiq, shaffof va ko‘p yo‘nalishli yaxshilash hamda global media tizimiga integratsiyalashuvni ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayon OAVni zamonaviy jamiyatning strategik institutiga aylantirib, uning istiqboldagi taraqqiyot yo‘nalishlarini belgilab beradi.

1. Abduazizov A.A. Ommaviy axborot vositalari nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Universitet, 2019. – 256 B.
2. Rasulov A.R. O‘zbekistonda jurnalistika tarixi. – Toshkent: Fan, 2015. – 320 B.
3. To‘rayev B.X. Axborot siyosati va OAV rivoji. – Toshkent: Akademnashr, 2020. – 288 B.
4. Yo‘ldoshev Q. Milliy jurnalistika asoslari. – Toshkent: Sharq, 2018. – 240 B.
5. Xudoyberdiyev Z. O‘zbek matbuoti tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2006. – 300 B.
6. Mamatov S. Axborotlashgan jamiyat va OAV. – Toshkent: Tafakkur, 2020. – 192 B.
7. Ostonov O‘.YA. O‘zbekiston hududida turizm infrastrukturasini salohiyati. // O‘zbekistonda turizm sohasini rivojlantirishda tabiiy va etnografik resurslardan samarali foydalanish muammolari, mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. Samarqand, 2019 yil, 96 bet.

8. Xashimov SH.J. Buyuk Ipak yo‘li milliy turizm rivojlanishining muhim asosi. Buyuk Ipak yo‘lida umuminsoniy va milliy qadriyatlar: til, ta’lim va madaniyat. Xalqaro ilmiyamaliy konferensiya materiallari. Samarqand-SHanxay. 2019 yil, 191 bet.

9. To‘rayev B.X. Axborot siyosati va OAV rivoji. – Toshkent: Akademnashr, 2020. – 288 B.